

Samen Engels Leren Spreken

Onderzoek naar de uitvoerbaarheid
en effectiviteit van multimedia in het
vreemdetalenonderwijs

Voorwoord

Voor u ligt de veertiende publicatie in de Kennisnet Onderzoeksreeks, *Ict in het onderwijs*.

Een hardnekkig probleem bij het gebruik van ict is dat juist innovatieve toepassingen van ict, waarbij het onderwijs echt verandert, niet gemakkelijk realiseerbaar blijken. De verwachting is dat we met ict een nieuw type leeromgeving kunnen creëren, waarbinnen leerlingen stap voor stap door de leerstof heen worden genomen, ieder in eigen tempo, op eigen niveau, aansluitend op eigen interesse met ruimte voor samenwerking en op maat gesneden ondersteuning. Het bouwen van een leeromgeving die daadwerkelijk geschikt is voor het onderwijs en waar docenten en leerlingen goed mee kunnen werken, blijkt echter niet zo gemakkelijk. In de praktijk gaat dikwijls nog veel onderwijstijd verloren met het aan de praat krijgen van computers en leerlingen uit te leggen hoe ze met het programma moeten omgaan. Daarnaast kost individueel werken de docent dikwijls veel tijd voor het beoordelen van opdrachten en het geven van feedback op opdrachten dergelijke leeromgevingen vaak bieden.

Zeker in dit licht zijn de uitkomsten van het experiment met de multimediale lessenserie *Samen Engels Leren Spreken*, in 2008 door Cor Suhre (Rijksuniversiteit Groningen) ontwikkeld en onderzocht, opvallend positief. Deze lessenserie wordt grotendeels uitgevoerd op de computer en blijkt de spreekvaardigheid Engels van vmbo-leerlingen sterk te verbeteren. Van belang is dat het lessenprogramma zo ontworpen is, dat het uitstekend aansluit bij het soort onderwijs dat het beoogt te ondersteunen: actief, realistisch en op communicatie gericht Engels spreekonderwijs. Dergelijke didactische werkvormen hebben al bewezen een positief effect te hebben op de spreekvaardigheid van leerlingen ten opzichte van klassikale vormen van onderwijs. Maar zonder ict zijn deze werkvormen niet of nauwelijks uitvoerbaar voor docenten. Met ict kan dat wel.

Het onderzoek naar *Samen Engels Leren Spreken* laat zien dat gebruik van ict, mits nauw aansluitend op onderwijsvisie, complexe onderwijswerkvormen kan realiseren waarbinnen de leerprestaties van leerlingen verbeteren.

Wij wensen u veel leesplezier en inspiratie.

Alfons ten Brummelhuis
Hoofd Onderzoek Kennisnet

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding	5
2 Vreemdetalenonderwijs met ict	6
2.1 Vreemdetalenonderwijs op het vmbo	6
2.2 Naar een andere manier van lesgeven	6
3 Samen Engels Leren Spreken	7
3.1 Lessenserie Samen Engels Leren Spreken	7
3.2 Didactische principes Samen Engels Leren Spreken	7
3.3 Korte indruk lesverloop	9
3.4 Onderzoeksvragen en -ontwerp	10
4 Effecten op leerlingen	12
4.1 Effecten op spreek- en luistervaardigheden	12
4.2 Uitvoerbaarheid multimediale lessenserie	13
4.3 Waardering leerlingen voor multimediale lessenserie	14
5 Effecten op het lesgeven	16
5.1 Beoordeling door docenten	16
5.2 Aandacht voor leren	17
5.3 Diepte van leren	17
5.4 Efficiënt organiseren van het leren	17
6 Reflectie	18
6.1 Effectiviteit gekozen werkwijze	18
6.2 Uitvoerbaarheid vreemdetalenonderwijs met multimedia	18
6.3 Technische randvoorwaarden	19
7 Verder lezen	20
7.1 Het volledige onderzoeksrapport	20
7.2 Literatuurlijst	20
7.3 Een vraag stellen	20
7.4 Neem een gratis abonnement op de Onderzoeksrreeks	20

1 Inleiding

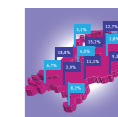
Waarom deze brochure?

Nieuwe hulpmiddelen zoals digitale schoolborden en snelle glasvezelverbindingen bieden docenten steeds meer mogelijkheden om hun onderwijs aantrekkelijker en effectiever te maken. Uit de Vier in Balans Monitor 2008 blijkt dat het merendeel van de docenten in het voortgezet onderwijs in de nabije toekomst ook daadwerkelijk van die mogelijkheden gebruik wil gaan maken (Kennisset, 2008). Hierdoor wordt de vraag actueel hoe docenten ict in de les kunnen gebruiken om de leerstof zo aan te bieden dat hun vak ook daadwerkelijk aantrekkelijker wordt en dat de leerprestaties verbeteren. Een voor de hand liggende mogelijkheid om het onderwijs aantrekkelijker te maken is het gebruik van ict en multimedia. De vakken waarbij het gebruik van ict en multimediafragmenten in de les een duidelijke meerwaarde kan hebben zijn de moderne vreemde talen, in het bijzonder ten behoeve van de ontwikkeling van de spreekvaardigheid bij het vak Engels.

Hoewel spreekvaardigheidsonderwijs van toenemend belang is voor de Nederlandse economie, komt het op veel scholen zeer moeizaam van de grond. Het Universitair Onderwijscentrum Groningen heeft daarom samen met het Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs, in opdracht van Kennisset, de effectiviteit van de multimedialessenserie Samen Engels Leren Spreken getest. Deze publicatie gaat over het experiment met deze multimedialessenserie ter ondersteuning van het Engelstalige gespreksonderwijs in het vmbo. We beschrijven het gebruik van de lessenserie en doen verslag van de leerprestaties die met de lessenserie zijn bereikt.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan wij kort in op het vreemdetalenonderwijs op het vmbo en de manier van lesgeven. Hoofdstuk 3 gaat over de didactische principes van Samen Engels Leren Spreken en de vragen die de basis vormen voor het onderzoek ernaar. Hoofdstuk 4 bevat een beschrijving van de gemeten effecten op leerlingen. In hoofdstuk 5 leest u hoe docenten de lessenserie en de bijbehorende manier van lesgeven waarderen. In hoofdstuk 6 volgt een reflectie op de uitkomsten van het onderzoek.

2 Vreemdetalenonderwijs met ict

*Hoe staat het vreemdetalenonderwijs op het vmbo ervoor?
Hoe kan het verbeterd worden?*

2.1 Vreemdetalenonderwijs op het vmbo

Vmbo-leerlingen beschikken na enige jaren vreemdetalenonderwijs nauwelijks over een actieve woordenschat, aldus de Onderwijsinspectie (2004). Tot dusver volgen docenten vaak een vast patroon: ze behandelen het leerboek klassikaal en bespreken, evalueren en corrigeren de gemaakte oefeningen. Er is weinig gerichte oefenstof en de docent, die halfopen vragen stelt aan individuele leerlingen, is zelf verreweg het meest aan het woord (Fijen, 1997). Daardoor is de interactie in de klas gering en lang niet altijd in het Engels.

De Onderwijsraad (2008) onderschrijft de problemen rond de vreemdetalbeheersing en stelt in een advies "...dat het onderwijs ertoe moet leiden dat scholieren twee vreemde talen beheersen op een niveau waarmee zij zich in de praktijk in uiteenlopende situaties kunnen redden". De raad bepleit een verandering in de manier van lesgeven in het vmbo, waarbij het gebruik van de doeltaal als voertaal in de les en *communicatief* taalgebruik (luisteren, spreken) voorop staan.

2.2 Naar een andere manier van lesgeven

Het is goed mogelijk om bij vmbo-leerlingen in korte tijd een redelijke vooruitgang te bereiken in Engelse spreekvaardigheid met lessen waarin leerlingen in levensechte situaties het Engels als voertaal gebruiken. Dit blijkt uit eerder verricht onderzoek van Harskamp, Suhre & Zomerman (2005). Zij onderzochten de impact op de spreekvaardigheid van een beperkt aantal spreeklessen in combinatie met een internationale uitwisseling. Uit dat onderzoek blijkt dat vooral de leerlingen met een laag beginniveau duidelijk profijt hadden van die spreeklessen.

Ondanks de positieve resultaten van deze actieve manier van Engels leren spreken en het belang van spreekvaardigheid, worden dit soort lessen zelden gegeven in het vmbo. De belangrijkste reden hiervoor is organisatorisch: leerlingen zijn snel afgeleid en houden elkaar af van het leren. Dit kost docenten veel tijd en inspanning.

In het onderzoek van Harskamp, Suhre & Zomerman werd nog geen gebruik gemaakt van ict. Gebruik van multimedia biedt kansen om actief spreekonderwijs daadwerkelijk te realiseren (Alons, 2008). Dit onderzoek exploreert of het mogelijk is om actief spreekonderwijs te realiseren waarbij leerlingen een deel van de les zelfstandig, met ict, gerichte luisteroefeningen doen. Om te toetsen of deze onderwijsvorm in de praktijk ook haalbaar is, is ook veel aandacht besteed aan de haalbaarheid ervan.

3 Samen Engels Leren Spreken

Wat houdt de lessenserie in? Hoe is het onderzoek verricht?

3.1 Lessenserie Samen Engels Leren Spreken

Naar verwachting kan het gebruik van ict en multimedia het vreemdetalenonderwijs verrijken door leerlingen intensief met de computer hun spreekvaardigheid Engels te laten oefenen. Maar dan is een duidelijk gestructureerde lessenserie met videofragmenten, beeldmateriaal, schriftelijke en gesproken tekst wel een voorwaarde. De leerlingen kunnen dan zelfstandig aan de slag en de docent heeft de handen vrij voor begeleiding en evaluatie van het leerproces. Met een door Harskamp en Linge (2007) ontwikkeld prototype werden al tests afgenomen. De resultaten waren bemoedigend. Het prototype is verder ontwikkeld. Dit resulteerde in de lessenserie Samen Engels Leren Spreken.

3.2 Didactische principes Samen Engels Leren Spreken

De lessenserie is gestoeld op de volgende didactische principes:

■ Realistische context

Bekend is dat bij cognitief minder begaafde leerlingen de leerweg naar volledige beheersing idealiter begint met oefening in concrete, authentieke situaties en dat de leerlingen baat hebben bij directe instructie in leerstrategieën en doelvaardigheden. In het lesprogramma Samen Engels Leren Spreken wordt daarom gewerkt met realistische contexten, die zich goed lenen voor gespreksituaties die leerlingen bekend voorkomen. Eerst krijgen ze een voorbeelddialog te zien die ze kunnen imiteren. Zo wordt ruimte gecreëerd voor eenvoudige en meer diepgaande gesprekken in potentieel authentieke situaties. Daardoor verbetert het begrip van de

gebruikte taaluitingen. Verder dragen lesactiviteiten over interessante en relevante onderwerpen bij aan de motivatie. Deze moedigen de leerlingen aan om hun ideeën en meningen te geven in een 'veilige' laagdrempelige situatie. Dit in tegenstelling tot lessen die gericht zijn op grammaticaregels en het correct uitvoeren daarvan.

■ Motiverende moeilijkheidsgraad

Leermateriaal in het vmbo moet van een uitdagend niveau zijn. Het moet behalve interessant, ook in staat zijn om de aandacht van de leerling vast te houden. Het gebrek aan leermotivatie uit zich onder meer in spijbelgedrag van de leerlingen. In het vmbo spijbelt tien tot vijftien procent elke week een of meer keren (Van Batenburg e.a., 2007). Dit is veel meer dan bij leerlingen in havo of vwo. Het lesmateriaal moet dus niet alleen interessant zijn, maar ook in staat om de aandacht van leerlingen vast te houden. Er is daarom rekening gehouden met het beginniveau van de leerlingen door motiverende en duidelijke taken in herkenbare situaties. Het thema van elke les berust op een betekenisvolle context en de onderwerpen verschillen in moeilijkheidsgraad. Krashen (2004) stelt dat het niveau van het leeraanbod steeds een stap verder dient te zijn dan de ontwikkeling van de leerling, zodat een leerling geprikkeld wordt nieuwe aspecten in het gebruik van de vreemde taal op te merken en te leren.

■ Thematische woordenschat

Door te werken met één thema komen per les veel woorden en zinnen terug waarmee de leerlingen aan het einde van de les uit zichzelf de eindopdracht kunnen maken. Een redelijke woordenschat in de doeltaal is belangrijk voor het begrip (passieve woordkennis), maar ook voor de spreekvaardigheid (actieve woordkennis). Een passende woordkennis draagt bij aan het zelfvertrouwen van leerlingen. Ze kunnen namelijk meteen zelf constateren dat ze woorden en uitdrukkingen kunnen toepassen.

■ Belang van communicatie

Het luisteren staat ten dienste van de communicatie. De oefeningen moeten zich dus richten op de interpretatie van de boodschap en de bedoelingen van de gesprekspartner, maar ook op het kunnen kiezen van de juiste inbreng in het gesprek. Daar hoort feedback bij, zodat leerlingen ontdekken op welke elementen de communicatie kan stuklopen.

Naast ‘communicatieve’ feedback van de medeleerling (wanneer de gesprekspartner de wenkbrauwen frons of om verduidelijking vraagt) hebben leerlingen ook ‘taalgerichte’ feedback (uitspraak, grammatica en idioom) nodig tijdens een gesprek. Daarnaast dienen ze een aantal compenserende strategieën aan te leren (Kwakernaak 2006).

Bij luisteren is dat:

- oriënteren op het onderwerp en van daaruit anticiperen op de inhoud;
- betekenis van onbekende woorden raden uit de context;
- woorden opzoeken.

Bij spreken is dat:

- een gespreksplan maken;
- zinnen herformuleren;
- standaarduitdrukkingen toepassen.

■ Werken in koppels

Uit onderzoek naar Engelse spreekvaardigheid op het vmbo blijkt dat zwakke leerlingen minder profiteren van spreeklessen als ze gesprekjes voeren met een zwakke medeleerling (Harskamp e.a., 2007). Daarom wordt in de lessenserie geëxperimenteerd met koppels die bestaan uit een sterke en een zwakke spreker. Door zwakke leerlingen te koppelen aan sterke zal naar verwachting de taalinput van de gesprekspartners van een uitdagend niveau zijn.

■ Instructie en feedback

Het doel van de feedback is om de instructie te laten aansluiten bij de taaluitingen van de leerlingen. Om ze bewust woordjes te laten leren, krijgen ze iedere week een lijstje met woorden (en vertaling) mee als huiswerk. De woordjes hebben te maken met het thema voor de volgende les; ze worden aan het begin klassikaal besproken. Na elke les beluistert de docent de geluidsfragmenten en geeft gedoseerd feedback op de spreekprestatie. Dit gebeurt zowel mondeling als schriftelijk, persoonlijk of klassikaal. Het betreft de uitspraak van bepaalde woorden en taaluitingen die grammaticaal niet helemaal correct zijn. De feedback op papier heeft een positieve teneur: + of een ++ en bij voorkeur niet – .

■ Docent als procesbegeleider

Bij het aanbieden van elektronisch lesmateriaal is het zaak dat de docent controle houdt over het leerproces van de leerling (Robben, 2002). De inzet van ict biedt een docent meer ruimte om zich te concentreren op de bijsturing van taalverwerving en de individuele spreekvaardigheid. De rol van de docent is daarmee verschoven van kennisoverdrager en taalexpert naar procesbegeleider (Staatsen, 2004). Hij is een organisator van activiteiten in de klas in allerlei werkvormen. Hij leidt kort elke les in met een klassikaal leergesprek over woorden die bij het onderwerp aan bod komen. Bij de spreekoefening kan hij inhaken als leerlingen moeizaam op gang

komen. Ook zorgt hij dat leerlingen beschikken over een minimum aan gespreksrepertoire en compensatiestrategieën, als hulpmiddel om het gesprek vloeiender te laten verlopen.

De schijf van vijf van Westhoff

Wat leerzaam is verschilt tussen leerlingen, maar er zijn wel algemene principes die hun oorsprong vinden in theorieën over vreemdetaalverwerving en informatieverwerking. Vijf componenten in het onderwijsleerproces komen daarin aan de orde:

- blootstelling aan uitdagende taaluitingen, dat wil zeggen: taaluitingen net iets boven het niveau van taalbeheersing van een leerling (ook: Krashen, 1982);
- inhoudsgerichte verwerking, door middel van authentieke en functionele taken;
- vormgerichte verwerking, door blootstelling aan een gevarieerd en uitdagend aanbod van taaluitingen in plaats van door middel van grammaticaal onderwijs
- (pushed) output, de taalproductie is niet alleen van belang als oefening, maar laat ook leemtes in de eigen kennis ontdekken en verbeteren;
- leren van compensatiestrategieën om een gesprek goed te laten verlopen. Bij luisteren eerst voorkennis en vervolgens raden van onbekende woorden. Bij spreken leert een leerling te omschrijven wat hij bedoelt.

Deze principes zijn leidend geweest bij het ontwerp van de lessenserie.

bron: Westhoff, 2002.

3.3 Korte indruk lesverloop

Hoe verloopt een les met het programma Samen Engels Leren Spreken? De leerlingen werken deels individueel, deels in tweetallen. Nadat de docent het onderwerp van de les heeft ingeleid en de leerlingen feedback heeft verstrekt over de gesprekjes van de vorige les, gaan de leerlingen aan de slag met het multimedialprogramma.

Individueel werken

Een leerling begint elke les individueel. Nadat hij op de computer het multimedialprogramma heeft opgestart en het opgedragen lesnummer heeft gekozen, krijgt hij een introductievideo te zien van een gesprek over het onderwerp van de les. Na de introductievideo volgen de oefeningen. De eerste oefening “Kies de juiste zin” test het begrip van leerlingen. In de volgende twee opdrachten moeten de leerlingen een luisterfragment beluisteren en daarna de juiste reactie kiezen (zie figuur 1). Met de luisterfragmenten die het tekstbegrip testen, zijn de leerlingen doorgaans vrij vlot klaar: binnen 10 tot 15 minuten. De daarop volgende oefening is een spreekoefening. De leerling krijgt nu een tekst met deels Engelse en deels Nederlandse woorden over het lesonderwerp. De leerling moet de Nederlandse woorden vervangen door Engelse woorden en de tekst volledig in het Engels uitspreken.

De leerling kan dit opnemen op de computer om het nadien nog eens te beluisteren. Het multimedialprogramma biedt de leerlingen vervolgens de gelegenheid om de eigen spreekprestatie te vergelijken met een correcte uitvoering van de spreekoefening. Deze opdracht is een opstapje naar de slotopdracht waarin de leerlingen in tweetallen zelf een dialoog samenstellen en uitvoeren.

Werken in tweetallen

Aan het einde van de les voert elke leerling een gespreksopdracht uit samen met een medeleerling. In deze eindopdracht werken beide leerlingen aan de hand van een dialoogkaart een eigen dialoog uit en voeren op basis van die uitwerking vervolgens samen een gesprek. De leerlingen nemen dit gesprek op de computer op en versturen het opgeslagen geluidsfragment elektronisch naar de docent.

Figuur 1. Een webpagina met de schriftelijke vragen over het luisterfragment.

3.4 Onderzoeksvragen en -ontwerp

De onderzoeksvragen

Wat is het effect van het lesprogramma Samen Engels Leren Spreken? Het onderzoek spitst zich toe op leerresultaten/praktische uitvoerbaarheid enerzijds en de waarde van het programma voor het vmbo anderzijds. Uitgangspunt waren de volgende vragen:

1. Leiden multimedialessen tot vooruitgang in spreek- en luistervaardigheid van leerlingen en is deze vooruitgang groter dan bij reguliere luister- en spreekoefeningen uit het leerboek? (hoofdstuk 4)
2. Hoe waarderen de leerlingen de lessenserie? (hoofdstuk 4)

3. Zijn multimedialessen om Engels te leren spreken uitvoerbaar in het vmbo? (hoofdstuk 5)
4. Hoe denken docenten over de waarde van multimedialessen? (hoofdstuk 5)

Het onderzoeksontwerp

Vanwege de moderne ict-infrastructuur en de visie op onderwijs is het dr. Aletta Jacobs College in Hoogezand benaderd. De school heeft de beschikking over een zeer snel werkend netwerk en zowel leerlingen als docenten kunnen gebruikmaken van een grote hoeveelheid bekabelde ict-werkplekken. Dat maakt de school geschikt voor het uittesten van een programma als Samen Engels Leren Spreken. Ook de vaksectie Engels ziet een duidelijke plaats in het Engelse taalonderwijs voor het leren spreken ondersteund door ict. Binnen de school is een team van deskundigen aanwezig om docenten te helpen bij het toepassen van ict in hun les.

Uit zeven klassen van derdejaars vmbo-leerlingen (Kaderberoepsgerichte Leerweg) zijn twee groepen gevormd. Beide groepen kregen drie keer Engels in de week. De experimentele groep kreeg elke week een keer les met het multimedialprogramma. De overige twee lessen kreeg de experimentele groep reguliere Engelse les uit de methode Stepping Stones. De controlegroep kreeg in de drie lessen reguliere Engelse les uit de methode Stepping Stones. De nadruk lag in de lessen met de methode op lezen, woordenschatoefeningen en grammatica. Spreken kwam in de lessen met de methode slechts beperkt aan de orde, voornamelijk wanneer leerlingen een beurt kregen om een vraag te beantwoorden. Voor aanvang zijn zowel de spreek- als luistervaardigheid in beide groepen getoetst (voormeting). Nadat de twee groepen het gehele programma doorlopen hadden, is opnieuw hun spreek- en luistervaardigheid gemeten. Ook zijn na de lessenserie evaluatievragenlijsten afgenomen.

Instrumenten

- **Toetsen spreekvaardigheid**
Voor en na de lessenserie zijn spreekvaardigheidstoetsen van het Cito afgenomen. De beoordeling van de spreekvaardigheid van de leerling gebeurde op basis van twee criteria:
  - de begrijpelijkheid van de taaluitingen. De beoordeling kon variëren van niet passend/onbegrijpelijk tot begrijpelijk, maar niet helemaal juist;
  - de uitspraak en de vloeiendheid waarmee leerlingen spraken: van correct, maar niet vloeiend tot helemaal goed en vloeiend uitgesproken.
- **Toetsen luistervaardigheid**
Hoewel de luistervaardigheid niet expliciet een doel van de training was, wordt deze indirect wel geoefend. Om de beide onderzoeksgroepen te kunnen vergelijken, zijn Cito-luistertoetsen voor het niveau Kaderberoepsgerichte Leerweg gebruikt.
- **Vragenlijst gebruikservaringen van leerlingen en docenten**
Voor de gebruikservaringen van de leerlingen is een schriftelijke vragenlijst gebruikt met daarnaast de observaties en opnames van gesprekken. De vragenlijst voor de docenten biedt inzicht in bruikbaarheid en waardering van de lessenserie.

4 Effecten op leerlingen

Wat is het effect van de lessenserie op de spreekvaardigheid en luistervaardigheid van leerlingen?

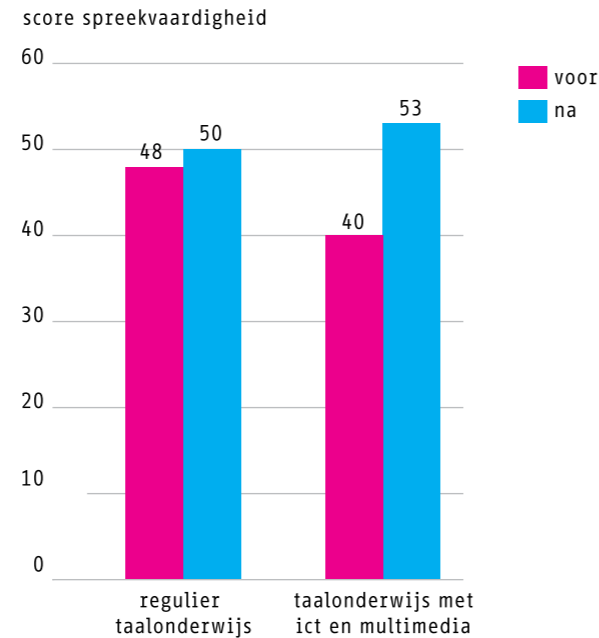
4.1 Effecten op spreek- en luistervaardigheden

Spreekvaardigheid

Het spreekprogramma heeft als doel de leerlingen aan te zetten om Engels te spreken en zo hun spreekvaardigheid te verbeteren. Observaties in de lessen en vergelijking van de toetsresultaten tussen de experimentele en de controlegroep laten zien dat dit inderdaad het geval is. De spreektaken bieden veel extra hulp; de leerlingen zien het als een positief houvast. De kwaliteit van de gesprekjes in de lessen blijkt doorgaans bovendien van een goed niveau te zijn.

De leerlingen die met het multimedialprogramma hebben gewerkt, hebben mede hierdoor duidelijk vooruitgang geboekt in hun spreekvaardigheid in vergelijking met de reguliere lessen Engels. Bleken de leerlingen op de voormeting nog duidelijk lager te scoren, de nameting toont aan dat hun spreekvaardigheid niet meer onderdoet voor die van leerlingen die alleen reguliere lessen Engels hebben gehad (zie figuur 2). Leerlingen uit de experimentele groep hebben hun achterstand met het programma dus flink ingelopen.

Uit het onderzoek blijkt overigens dat zwakke en sterke leerlingen evenveel baat hebben bij het spreekprogramma: de vooruitgang van beide typen leerlingen is ongeveer even groot.

Figuur 2. Resultaten van de voor- en nameting spreekvaardigheid.

Homogeen - heterogeen

In dit onderzoek is gekozen voor het spreken in tweetallen aan de hand van specifieke communicatietaken. Bij de samenstelling is gekozen voor homogene en heterogene koppels. Heterogeen wil zeggen: zwakke sprekers in combinatie met leerlingen die er relatief goed in zijn. Homogene paren bestaan voornamelijk uit leerlingen van een vergelijkbaar en ongeveer gemiddeld niveau van spreken.

De verwachting was dat heterogene duo's meer vooruitgang zouden boeken in spreekvaardigheid dan homogene duo's. Uit het onderzoek blijkt echter dat er geen significante verschillen in vooruitgang zijn tussen homogene en heterogene duo's. Homogene duo's lijken zelfs iets meer (maar geen significante) vooruitgang te boeken.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat sterke leerlingen in heterogene duo's geremd worden door hun zwakkere klasgenootjes, waardoor het voordeel van de zwakke leerling gecompenseerd wordt door het nadeel van de sterke leerling. Vaak is de 'sterke' leerling bijvoorbeeld eerder klaar met de luisteroefeningen dan zijn 'zwakke' klasgenoot, die meer tijd nodig heeft om zich voor te bereiden op een gesprek. Toch valt er veel te zeggen voor het werken in heterogene duo's. Harskamp en Van Linge stelden in hun onderzoek van 2007 al vast dat de zwakke leerlingen minder van het programma profiteren: juist zwakke leerlingen hebben een sterke, uitdagende gesprekspartner nodig om te leren van gesprekken. Het voordeel voor 'zwakke' leerlingen weegt hier zwaarder dan het nadeel van de sterkere leerlingen: niet alleen omdat zwakke leerlingen een sterke partner nodig hebben om überhaupt te leren van het programma, maar zeker ook omdat verschillen tussen leerlingen na verloop van tijd alleen maar groter worden.

Luistervaardigheid

Ook op luistervaardigheid blijkt de lessenserie een licht positief effect te hebben: leerlingen die met het multimediale programma werken scoren na de lessenserie iets hoger op luistervaardigheid dan leerlingen die het reguliere programma volgen, en dat terwijl ze vóór de lessenserie juist een slechtere score haalden op luistervaardigheid.

4.2 Uitvoerbaarheid multimediale lessenserie

Uit evaluaties en observaties blijkt dat multimedialessen technisch en inhoudelijk goed uitvoerbaar zijn. De leerlingen kunnen er zonder noemenswaardige onderbreking mee werken en hun antwoorden opslaan in een database. Het gros had voldoende tijd: zowel het luister- als het spreekgedeelte was binnen een uur afgerond. De kwaliteit van de dialogen was voldoende tot goed.

4.4 Waardering leerlingen voor multimediale lessenserie

Uit het onderzoek blijkt dat leerlingen door het werken met het programma meer vooruitgang in spreekvaardigheid hebben geboekt dan leerlingen met de reguliere oefeningen uit Stepping Stones. Op basis hiervan kan gesteld worden dat het werken met het multimedialprogramma van waarde is voor de leerlingen. De vraag is nu of ze daar zelf ook zo over denken. Dat hebben ze aangegeven via stellingen over het werken met het programma, samengevat in tabel 1.

Het merendeel van de leerlingen is positief over de gebruikswaarde van het programma. Iets meer dan driekwart zegt nu beter te weten hoe ze een gesprek in

het Engels kunnen voeren. De meeste leerlingen vinden het werken met het programma makkelijk. Voor zover het inspreken incidenteel problemen oplevert, ligt dit eerder aan het gemoed van een leerling dan aan technisch haperen.

Het positieve oordeel over het gebruiksgemak heeft te maken met computervaardigheid. Vrijwel geen enkele leerling heeft hier moeite mee. Een ruime meerderheid van de leerlingen (80-100%) vindt het werken met het programma waardevol en gemakkelijk. Iets meer dan de helft (52%) is tevreden over het werkplezier. Het lespakket wordt door een aantal leerlingen als schools ervaren.

	% leerlingen mee eens
Gebruikswaarde	
Door de video's kreeg ik een goed idee hoe je over een bepaald onderwerp een gesprek kunt voeren.	77
Door de oefeningen heb ik een goed idee gekregen welke woorden je nodig hebt om over een bepaald onderwerp een gesprek te kunnen voeren.	77
Ik vond het nuttig om te horen hoe bepaalde woorden uitgesproken worden.	81
Door de luisteroefeningen heb ik geleerd hoe je bepaalde zinnen zelf kunt toepassen in een gesprek.	81
De spreekopdrachten die we kregen sloten goed aan bij de onderwerpen van de lessen.	85
Door het werken met het programma weet ik nu beter hoe je een gesprek in het Engels kunt voeren.	77
Gebruiksgemak	
Ik vond het gemakkelijk om het programma zelf op te starten.	96
Na het inloggen kon ik snel met de les beginnen.	100
Ik vond het voeren van een gesprekje met mijn partner goed te doen.	85
Het inspreken van de gesprekjes ging over het algemeen gemakkelijk.	81
Ik vond het prettig om de gesprekjes met zijn tweeën te voeren.	81
Benodigde computervaardigheid	
Ik weet hoe ik moet inloggen op de computers op school.	100
Ik weet hoe je Internet Explorer start.	100
Ik weet hoe je een koptelefoon aansluit op de computer.	100
Ik kan de sterkte van het geluid van de koptelefoon zelf instellen.	96
Ik weet hoe Windows Media Player werkt.	96
Ik weet hoe je Windows Media Player kunt instellen zodat die klein in beeld verschijnt.	96
Ik weet hoe je een tekstverwerker kunt gebruiken om notities te maken voor een gesprekje.	100
Ik vind het makkelijk om een gesprekje van mezelf op te nemen met de microfoon.	100
Ik kan een bestand via e-mail versturen naar de docent.	100
Plezier in het werken met het programma	
Ik vond het werken met het programma over het algemeen plezierig.	52

Tabel 1. Beoordeling van leerlingen van de lesmethode (n=29).

De leerlingen die met het multimedialprogramma hebben gewerkt, hebben duidelijk meer vooruitgang in hun spreekvaardigheid in vergelijking met leerlingen die reguliere lessen Engels volgen.

5 Effecten op het lesgeven

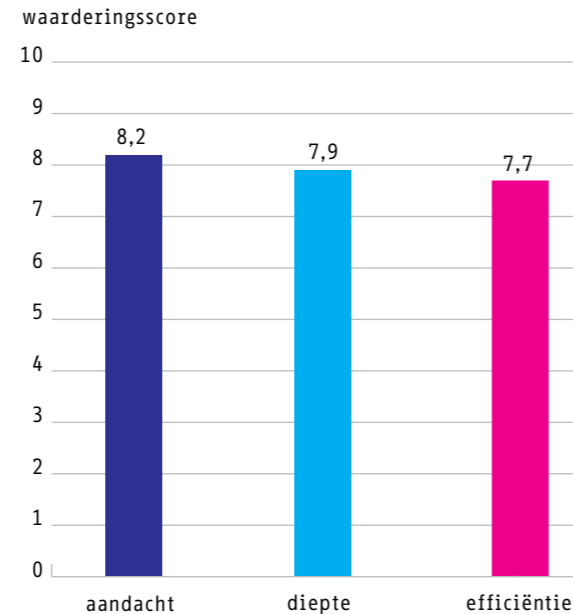
Hoe denken de docenten over de lessenserie?

Wat betekent het gebruik ervan voor de manier van lesgeven?

De ervaringen van de docenten op het dr. Aletta Jacobs College zijn overwegend positief. De vraag is nu of het programma te gebruiken is op andere vmbo-scholen. Dat is onderzocht door docenten van zeven andere vmbo-scholen te laten zien hoe het programma werkt en hen daar vragen over te laten beantwoorden. Uit de antwoorden van de docenten blijkt dat ze allemaal overwegend positief oordelen over de waarde van het programma voor het leren spreken. De grootste knelpunten liggen volgens hen op technisch of infrastructureel vlak: beschikbare lokalen met computers waarop een koptelefoon is aan te sluiten. Een ander probleem is de tijd om de geluidsfragmenten te beoordelen.

5.1 Beoordeling door docenten

Het onderzoek naar de bruikbaarheid van het lespakket is uitgevoerd aan de hand van de drie componenten uit de power indicator van Bernie Dodge. Formule: $P = A * D * E$ (Aandacht x Diepte x Efficiëntie). Gebruikers gaan erdoor kritisch nadenken over de waarde van ict in onderwijssituaties en kunnen verschillende situaties met elkaar vergelijken. Dat bevordert de discussie over kwaliteit, effectiviteit en efficiency van het onderwijs.

Figuur 3. Waardering door docenten van aandacht, diepte en efficiëntie van het multimedialprogramma *Samen Engels Leren Spreken*.

Op basis van de scores op de drie aspecten aandacht, diepte en efficiëntie (figuur 3) kan de power indicator van het multimedialprogramma berekend worden. Deze komt uit op 50 ($8,2 * 7,9 * 7,7$, gedeeld door tien). Dit is een relatief hoge score. Alhoewel de power indicator hooguit een indicatie geeft van de ingeschatte kansrijkheid van een onderwijsmiddel, geldt als vuistregel dat een score hoger dan 35 als kansrijk mag worden opgevat, en een score lager dan dat als kansarm. Hieronder volgt uitleg over de drie aspecten die bepalend zijn voor de waardering.

5.2 Aandacht voor leren

De aandachtswaarde is de mate waarin het programma in staat is de aandacht van leerlingen te trekken en vast te houden – zijn lesonderwerpen en oefeningen interessant genoeg zodat de aandacht niet verslapt? Docenten geven aan dat het programma voor leerlingen interessant en boeiend kan zijn. De gemiddelde score die docenten geven voor de factor aandachtswaarde is een 8,2.

5.3 Diepte van leren

Dieptewerking is de mate waarin het programma in staat is de leerling de stof diepgaand te laten verwerken – past de leerling bepaalde vaardigheden toe, zoals het maken van een spreekplan en het nadenken over nuttige zinnen en uitdrukkingen? Docenten zijn overtuigd dat de leerlingen de stof zodanig verwerken, dat ze deze toepassen. Dat geeft aan dat de leerlingen de stof op voldoende diep niveau verwerken. Docenten beoordelen diepte met een 7,9.

5.4 Efficiënt organiseren van het leren

Efficiëntie is de mate waarin de leerling zonder noemenswaardig tijdverlies door instructie en startmoeilijkheden met het programma kan werken. Hoe organiseert de docent zijn eigen onderwijs; zijn de benodigde voorzieningen aanwezig? Wat betreft de efficiëntie in gebruik zijn er wat bedenkingen. Het is niet voor elke docent even gemakkelijk om leerlingen uit te leggen hoe ze met de geluidsbestanden moeten werken. Daarnaast vereist efficiënte uitvoering van de lessenmethode dat er altijd een lokaal met computervoorzieningen beschikbaar is en dat het beoordelen van de geluidsfragmenten docenten niet te veel tijd kost. De gemiddelde score op efficiëntie is 7,7.

6 Reflectie

Wat weten we nu? Waar moeten docenten rekening mee houden?

6.1 Effectiviteit gekozen werkwijze

Multimedia-lessenseries in het vmbo, ingebed in een stevige en goed uitgewerkte visie op onderwijs en didactiek, kunnen de spreekvaardigheid van leerlingen sterk verbeteren. Dankzij ict zijn deze lessen ook goed uitvoerbaar voor docenten, mits aan een aantal randvoorwaarden wordt voldaan. Dat is de belangrijkste conclusie van dit onderzoek.

De werkwijze is in essentie als volgt: leerlingen werken na een korte klassikale introductie waarin kernwoorden bij het lesonderwerp worden behandeld, zelfstandig aan een multimediales. Ze beluisteren zelfstandig een voorbeelddialog en maken de bijbehorende luisteroefeningen. In het tweede deel van de les voeren de leerlingen in tweetallen spreekopdrachten uit die passen bij het lesonderwerp. Daarbij worden zwakke leerlingen aan de sterkere leerlingen gekoppeld.

De oefeningen hebben de leerlingen waarschijnlijk geholpen de juiste woorden en zinnen te vinden voor de spreekopdracht. Zonder deze oefeningen zou de spreekopdracht een stuk lastiger voor hen geweest zijn. De spreektaken geven de leerlingen veel extra hulp en houvast.

Het werken met een multimedia-lessenserie bij het leren spreken is haalbaar en effectief gebleken voor zowel zwakke als sterke sprekers. Sterke leerlingen profiteren echter minder van de lessen als ze samenwerken met zwakkere klasgenootjes, dan als ze samen met sterke leerlingen werken. Een enkele keer vroeg een goede leerling dan ook expliciet om een meer uitdagende gespreksopdracht. Een optie is om de betere leerlingen niet gedurende de hele lesperiode

te koppelen aan de zwakke leerling, maar in de tweede helft van de lessenserie aan een leerling van gemiddeld niveau of hoger. Een andere optie is om de leerlingen een monoloog te laten inspreken.

6.2 Uitvoerbaarheid vreemdetalenonderwijs met multimedia

Docenten oordelen overwegend positief over de lessenserie, ze zijn overtuigd van de waarde van het programma voor het leren spreken.

De leerlingen konden zonder noemenswaardige onderbrekingen de lessen doorwerken. De antwoorden op de luisteroefeningen werden geregistreerd in de database van het programma. Uit deze gegevens blijkt dat gemiddeld genomen 84 procent van de leerlingen alle lessen heeft doorgewerkt. Gemiddeld hebben de leerlingen 83 procent van de opgaven uit deze lessen goed gemaakt. Het overgrote deel van de leerlingen had voldoende tijd om zowel het luistergedeelte als het spreekgedeelte binnen één lesuur af te ronden.

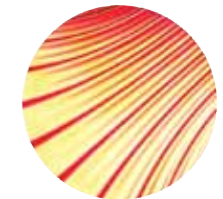
Het inspreken van de gesprekjes op de spraakrecorder op de computer ging over het algemeen goed. De docent (of de assistent) zorgde voor de opslag van de gesprekjes. De kwaliteit van de dialogen kan als voldoende tot goed worden beschouwd, maar niet alle dialogen van alle leerlingen zijn beoordeeld. Al met al kunnen leerlingen met het spreekprogramma technisch en inhoudelijk goed uit de voeten.

6.3 Technische randvoorwaarden

Volgens docenten zijn de multimedialessen goed uitvoerbaar. De leeromgeving voldeed met voldoende computers en goed werkende software. De grootste knelpunten worden door docenten ervaren op het vlak van de technische voorzieningen en de beschikbaarheid van lokalen. Een ander struikelblok is dat de docenten niet altijd beschikken over een klaslokaal waar koptelefoons op de computers zijn aan te sluiten.

Wat betreft de uitvoerbaarheid geldt dat de docenten ook de benodigde tijd om geluidsfragmenten te beoordelen als een probleem beschouwen. Meer aandacht voor actieve taalvaardigheden betekent dat leerlingen in ruimtes moeten kunnen oefenen waar ze niet gestoord worden. Dat heeft met infrastructuur te maken: het peil van de vereiste technische voorzieningen in de klas en de coördinatie van beschikbare lokalen binnen de school. Directies dienen daarom een duidelijke visie te hebben op het onderwijs dat de school wil en kan bieden.

Ict kan getuige dit onderzoek van grote waarde zijn, mits de didactische aanpak van de docenten afgestemd is op een schoolgebonden onderwijsvisie. Docenten die in het spreekonderwijs gebruik willen maken van ict doen er goed aan grondig overleg te voeren met het management over de wenselijkheid van ict-ondersteund gespreksonderwijs en over de mogelijkheid om in goed geoutilleerde lokalen te kunnen werken.

7 Verder lezen

Waar vindt u meer informatie over dit onderzoek en het onderwerp?

7.1 Het volledige onderzoeksrapport

Deze publicatie is gebaseerd op het onderzoeksrapport *Ict ondersteund spreekonderwijs in het vmbo*. U kunt het volledige onderzoeksrapport (Suhre e.a., 2008) downloaden via onderzoek.kennisnet.nl.

7.2 Literatuurlijst

- Alons, F.(2008). *Educatieve videotoeepassingen in het voortgezet onderwijs*. Thesis Universiteit Utrecht. Gedownload op 30-10-2008 van: web.kennisnet2.nl/portal/onderzoek/onderzoeken/overig/educatievevideotoepassingen.
- Batenburg, T. van, Korpershoek, Werf, M.P.C. van der (2007). *De VMBO leerlingen in VOCL'99: Stromen, kenmerken en huidige situatie*. Groningen: GION.
- Fijen, T. (1997) Engels. *Levende Talen*, 525.627-30.
- Harskamp, E., Suhre, C., Zomerman, E. (2005). *Op weg naar krachtige didactische modellen voor internationale uitwisselingen: Onderzoek naar leeromgevingen Engels voor internationale uitwisseling*. Groningen: GION.
- Harskamp, E., Linge, P. van (2007). *Engels leren spreken in het VMBO. Een experiment met computerondersteund onderwijs*. Groningen: GION.
- Inspectie van het Onderwijs (1999). *Werk aan de basis. Evaluatie van de basisvorming na vijf jaar*. De Meern: Inspectie van het onderwijs.
- Kennisnet (2008). *Vier in Balans Monitor 2008. Stand van zaken over ict in het onderwijs*. Gedownload op 30-10-2008 van: web.kennisnet2.nl/portal/onderzoek/onderzoeken/monitoring/4inbalans2008.
- Kwakernaak, E. (2006). *Vreemdetalendidactiek*. Groningen: UOCG.
- Krashen, S. (1982). *Principles and practices in second language acquisition*. Oxford: Pergamon Press.

- Krashen, S. (2004). Why support a delayed-gratification approach to language education? *The Language Teacher*, 28(7), 3-7.
- Onderwijsraad (2008). *Vreemde talen in het onderwijs*. Advies. Gedownload op 30-10-2008 van: www.onderwijsraad.nl/uploads/pdf/vreemde_talen_in_het_onderwijs.pdf
- Robben, J. (2002). *E-Learning in het VMBO*. Gedownload op 30-10-2008 van: onderwijsbytes.tripod.com/Literatuuronderzoek.pdf.
- Staatsen, F. (2004). *Moderne vreemde talen in de onderbouw: kerndoelen in de praktijk*. Bussum: Coutinho.
- Suhre, C. (2008). *Ict ondersteund spreekonderwijs in het vmbo*. Groningen: Universiteit Groningen
- Westhoff, G.J. (2002). Een "schijf van vijf" voor het vreemdetalenonderwijs. *Bedrijvige talen*, 26, 9-15.

7.3 Een vraag stellen

Mocht u nog specifieke vragen hebben over het onderzoek, neemt u dan gerust contact op met Kennisnet, afdeling Onderzoek. Dit kan via onderzoek@kennisnet.nl of telefoonnummer 079-321 23 22.

7.4 Neem een gratis abonnement op de Onderzoekseries

Wilt u op de hoogte blijven van alle nieuwe publicaties in de Kennisnet Onderzoekseries? Ga dan naar onderzoek.kennisnet.nl/kennisvanwaarde/onderzoekseries en sluit een gratis abonnement af. U krijgt dan steeds de nieuwste publicaties – gemiddeld tien per jaar – direct na verschijning toegestuurd.

Colofon

Samen Engels Leren Spreken

Kennisnet, Zoetermeer
Juni 2009
ISBN: 9789077647202

Opdrachtgever: Stichting Kennisnet

Onderzoek: Cor Suhre (Rijksuniversiteit Groningen)

Tekst: Helène Ewalts (Rijksuniversiteit Groningen) en Gabie Oostervink (Capture Communicatie)

Vormgeving: GOfor Design

Druk: Koninklijke de Swart

Volledige eindrapportage: Deze publicatie is gebaseerd op de onderzoeksrapportage *Ict ondersteund spreekonderwijs in het vmbo* (Suhre, 2008). Deze publicatie is beschikbaar op onderzoek.kennisnet.nl.

Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 2.5 Nederland

De gebruiker mag:

■ het werk kopiëren, verspreiden, tonen en op- en uitvoeren Onder de volgende voorwaarden:

- Naamsvermelding. De gebruiker dient bij het werk de naam van Kennisnet te vermelden.
- Niet-commercieel. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.
- Geen Afgeleide werken. De gebruiker mag het werk niet bewerken.

■ Bij hergebruik of verspreiding dient de gebruiker de licentievoorwaarden van dit werk kenbaar te maken aan derden.

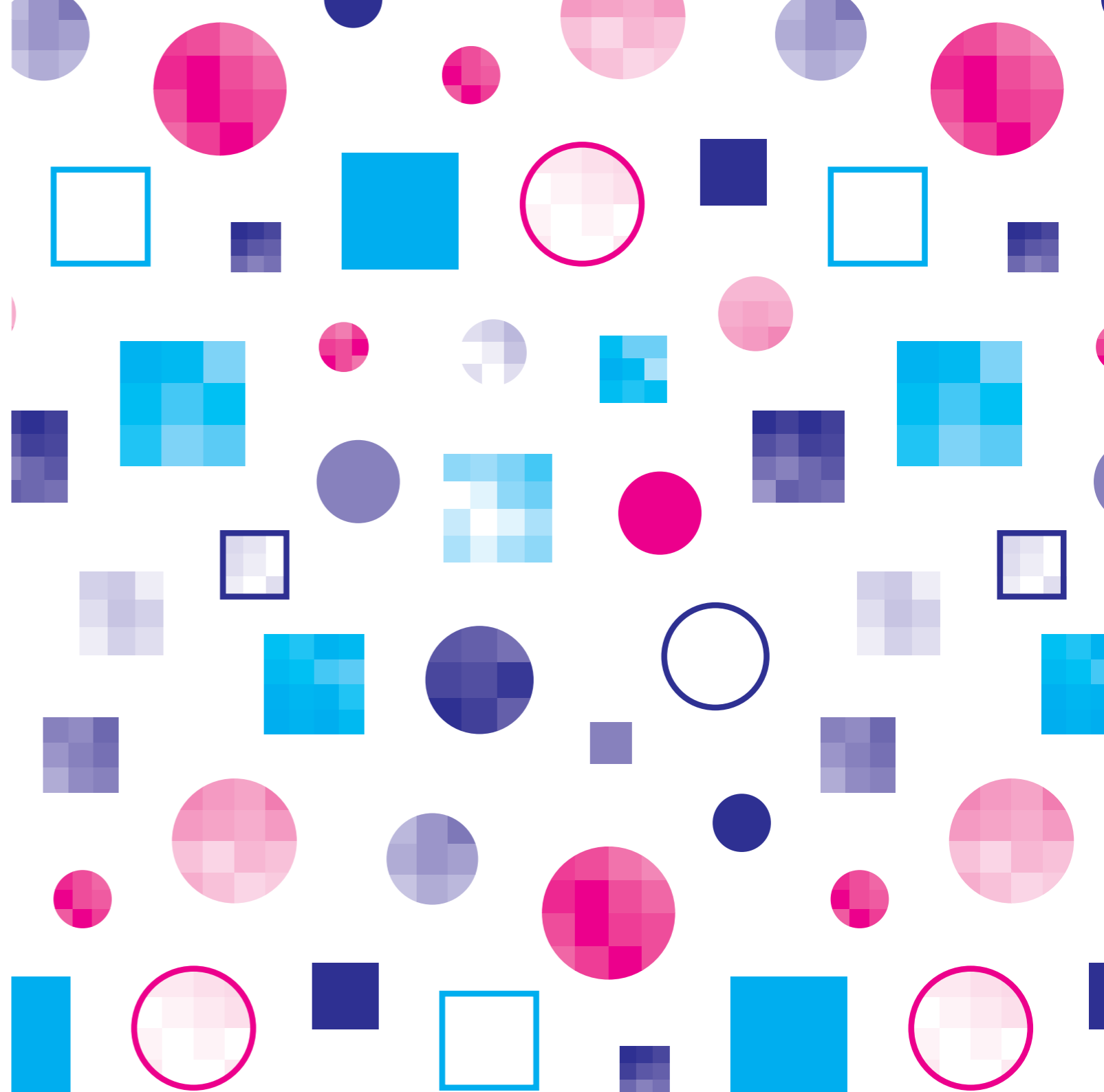
■ De gebruiker mag uitsluitend afstand doen van een of meerdere van deze voorwaarden met voorafgaande toestemming van Kennisnet.

Het voorgaande laat de wettelijke beperkingen op de intellectuele eigendomsrechten onverlet.

www.creativecommons.org/licenses

Disclaimer: De door kennisnet verstrekte informatie is ontleend aan bronnen die betrouwbaar mogen worden geacht, maar voor de juistheid en volledigheid daarvan kan niet worden ingestaan. Kennisnet aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor schade in verband met het gebruik van informatie uit deze uitgave, daaronder begrepen schade veroorzaakt door onjuistheid of onvolledigheid van deze informatie. De in dit artikel bedoelde beperking of uitsluiting van de aansprakelijkheid geldt niet voorzover schade het gevolg is van een bewust roekeloze of opzettelijke tekortkoming van de auteur. Deze uitgave is met grote zorg samengesteld. Mocht u echter onvolkomenheden en/of tegenstrijdigheden constateren, dan verzoeken wij u hiervan melding te maken bij Kennisnet met opgave van de eventuele consequenties en/of correcties.

Dit is een publicatie van Stichting Kennisnet. www.kennisnet.nl

KENNISNET ONDERZOEKSREEKS ■ ICT IN HET ONDERWIJS

Wat weten we uit wetenschappelijk onderzoek over ict in het onderwijs en hoe kunnen scholen samen met onderzoekers voortbouwen op beschikbare resultaten uit eerder uitgevoerd onderzoek?

De Kennisnet Onderzoeksreeks *Ict in het onderwijs* heeft als doel een verzamelplaats te zijn voor antwoorden op deze vragen. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van de praktijkervaringen van onderwijsprofessionals en resultaten uit wetenschappelijk onderzoek.

Deze reeks is bedoeld voor management en leraren in het onderwijs en voor instellingen en organisaties die het onderwijs ondersteunen bij effectief en efficiënt gebruik van ict.

2008

- Nr. 1 - Kennis van Waarde Maken
- Nr. 2 - Leren met meer effect
- Nr. 3 - Ict werkt in het vmbo!
- Nr. 4 - Games in het (v)mbo
- Nr. 5 - Web 2 in de BVE
- Nr. 6 - Digitale schoolborden in het PO
- Nr. 7 - Speciaal onderwijs levert maatwerk met ict
- Nr. 8 - Opbrengsten van ict-projecten
- Nr. 9 - Leren in Second Life
- Nr.10 - HomoZappiens@Schonenvaart.mbo

2009

- Nr.11 - Web 2.0 als leermiddel
- Nr.12 - De betrouwbaarheid van internetbronnen
- Nr.13 - Leren met meer effect: de onderzoeksresultaten
- Nr.14- Samen Engels Leren Spreken**

Stichting Kennisnet

Postadres

Postbus 778
2700 AT Zoetermeer

Bezoekadres

Paletsingel 32
2718 NT Zoetermeer

T 0800 - KENNISNET

F (079) 321 23 22

kennisnet.nl

Kennisnet. Leren vernieuwen.
onderzoek.kennisnet.nl

